

Vydavateľ Bagala: Slováci kašľú na svoju kultúru a umenie

Vydavateľ Koloman Kertész Bagala vidí veľký problém v tom, že Slováci sa búchajú do hrude a chvália tým, akí sú národne uvedomelí. To podľa neho nestačí, a je potrebné podporiť a propagovať naše umenie a kvalitné veci.

Už viac ako 30 rokov sa živí vydávaním slovenskej literatúry vo svojom vydavateľstve KKBagala. Je taktiež zakladateľom známej celoslovenskej literárnej súťaže Poviedka, ktorú vyhlasuje každý rok.

V rozhovore s Kolomanom Kertézsom BAGALOM sa dozviete:

- ako dospel k založeniu vlastného vydavateľstva;
- prečo sa rozhodol vydávať len slovenskú literatúru;
- ako prebieha výber výherných textov do súťaže Poviedka;
- či pandémia ovplyvnila autorov kníh;
- aký je záujem o kultúru a umenie v slovenskej spoločnosti;
- čo chystá v budúcnosti zmeniť vo vydavateľstve.

Nie ste len vydavateľom, ale aj vášnivým čitateľom. Odkedy ste začali inklinovať ku knihám? Ako sa vyvíjal váš vzťah k nim?

Odjakživa som bol knihomoľ a čítal som veľké množstvo literatúry. Po revolúcii som sa so svojimi dvomi spolužiakmi na vysokej škole pustil do vydávania literárneho časopisu.

Táto práca sa mi celkom zapáčila, a tak som začal pre seba zostavovať edičný plán. Nemal som však veľké ambície. Prvý rok som vydal jednu knižku, o rok dve, a takto to postupne rástlo.

Knihy vydávate už 30 rokov. Ako by ste toto obdobie zhodnotili?

Pre mňa to nie je zamestnanie, ale spôsob života. Robím to viac ako polovicu života. Moje zameranie je veľmi presné. Venujem sa súčasnej slovenskej literatúre. Vo vydavateľstve som vydal viac ako 500 kníh. To považujem za svoje vlastné dielo.

Edičný plán si zostavujem sám a neradím sa s nikým, pretože nemám žiaden okruh spolupracovníkov. Pracujem samostatne. Svoju prácu považujem za súčasť svojho prežívania.

Venujete sa len slovenskej literatúre?

Pozorne sledujem aj súčasnú českú literatúru. Podvedome ju porovnávam so súčasnou slovenskou literatúrou. Potom si čítam knihy, ktoré rezonujú vo svete, a hľadám svoje obľúbené.

Po páde socializmu ste si založili vlastnú firmu, vďaka ktorej ste začali obchodovať s platňami a knihami. Ako ste dospeli k tomuto rozhodnutiu?

Rozhodol som sa, že po socializme budem robiť už len to, čo chcem ja. Keďže hudba a literatúra boli mojim hobby, povedal som si, že začnem predávať platne.

Najskôr len tak rozložené na deke v podchode. Neskôr som mal malú predajňu, ktorá sa postupne rozrastala.

Hudobný obchod sa mi rozvíjal. Popri ňom som zo zisku vydal knihu. V podstate som teda rátal s tým, že budem svojim spôsobom sebestačný. Žiaľ, hudobný obchod po štyroch rokoch skrachoval. Odvtedy sa venujem len literatúre a snažím sa užiť už len ňou.

Ste známy tým, že dávate príležitosť debutujúcim autorom. Čím sa riadite pri ich výbere? Rozhoduje váš vlastný vkus, alebo dáte skôr na intuíciu?

Začínal som ako vydavateľ mojich rovesníkov. Bol som mladý človek, preto som vydával knižky mladým autorom. Až v druhej polovici 90. rokov som začal vydávať spisovateľov, ktorých som si veľmi vážil.

Ponúkol som spoluprácu dokonca aj Dušanovi Mitanovi, ktorému som vydal niekoľko diel. Tak ako Ivanovi Kadlečíkovi, ktorý bol tiež etablovaným autorom. Pracoval som s ním až do jeho smrti.

Oslovil som Milana Lasicu a Júliusa Satinského alebo Jána Johanidesa. Boli to autori, ktorých diela sa mi páčili, a chcel som ich mať v edičnom pláne. Naďalej som však celý čas sústreďoval pozornosť na literatúru mojich súčasníkov, ale aj na mladších autorov. Ja síce starnem, ale autori začínajú byť aktívni už okolo dvadsiatky.

Takže vlastná intuícia?

Prísun rukopisov je na mojej voľbe. Sám si zostavujem edičný plán, do ktorého nie je nikomu nič, a preberám zaň zodpovednosť. Postupne sa moje vydavateľstvo stalo pomerne známym, pretože získavalo ceny za debut, prémie Literárneho fondu a iné ocenenia. Takto som sa dostal do pozornosti mladých ľudí, ktorí mi začali ponúkať svoje rukopisy čoraz častejšie.

Ktorý literárny žáner vydávate najradšej?

Prozaická tvorba tvorí 95 percent z terajšej publikačnej činnosti. Občas som vydal nejaké literárno-kritické alebo esejistické diela. Väčšinou však vydávam autorov, ktorí publikujú prozaicky, to je moja doména.

Od roku 1996 každoročne vyhlasujete literárnu súťaž Poviedka a vydávate zborník výherných poviedok. Ako vznikol nápad tejto súťaže?

Zo začiatku som vydával veľmi malý počet kníh, tak som si povedal, že vyskúšam spraviť výberové konanie. Vypísal som literárnu súťaž Poviedka, lebo poviedku považujem za kráľovský žáner. Vyžaduje si veľa literárneho umenia na malej ploche. Kto chce byť spisovateľom, musí to ovládať.

Rozhodol som sa, že vytvorím súťaž, a budem sa venovať len tým autorom, ktorí sa dostanú do finále. O tom stále rozhoduje odborná porota zložená z profesionálnych spisovateľov. Nových autorov takto vyhľadávam už 26 rokov.

Každý rok mi pribudne zhruba 10 nových autorov, ktorí mi dajú niečo na prečítanie. Keď sa mi to páči, tak na tom pracujeme. To ale neznamená, že to vyjde okamžite, môže to trvať dva až tri roky.

Pripravujete aj ďalšie súťaže alebo projekty na objavenie mladých talentov?

K desiatemu výročiu literárnej súťaži Poviedka som si chcel urobiť radosť, a tak som vyhlásil literárny súbeh Román 2006. Prvé desaťročie súčasnej slovenskej literatúry nebolo ešte také rozvinuté, čo sa týka štýlov, žánrov a druhov. Teraz je to normálna situácia, a takto by to malo aj vyzerieť, že píšuci ľudia sa zaradia do rôznych druhov.

V kníhkupectvách dnes nájdete slovenskú fantastiku, historické či experimentálne romány. Súbeh Román vzbudil veľkú pozornosť. Do súťaže bolo prihlásených 97 románov, z ktorých porota vybrala do finále 10, a k tomu udelila ďalšie tri ocenenia. V tom čase to bolo výnimočné. V nasledujúcom roku vyšlo osem nových románov.

Stále prebieha súbeh Román?

K 20. výročiu Poviedky sa mi nepodarilo zohnať sponzora na takýto veľký literárny súbeh. Verím, že sa to podarí k 30. výročiu.

Vyhlasujete aj ďalšie literárne súťaže?

V 15. ročníku Poviedky som sa rozhodol vyhlásiť podobnú literárnu súťaž, ktorá sa bude zameriavať na autorov poézie. V roku 2009 som vyhlásil novú súťaž, ktorá sa každým rokom rozvíjala.

V súčasnosti je to už cezhraničný a medzinárodný projekt. Volá sa Básne CZ/SK. Sú v nej porotcovia z Česka a Slovenska, a zúčastňujú sa v nej autori z oboch krajiny. Táto literárna súťaž sa po niekoľkých ročníkoch oddelila a vyhlasuje ju občianske združenie Literárny klub, v ktorom som kedysi pôsobil ako predseda, a teraz som už len členom. Naďalej sa táto súťaž vyhlasuje.

Jediný projekt, v ktorom som odhodlaný naďalej pokračovať, je Poviedka.

Ste prekvapení, že počet súťažiacich v Poviedke rastie každým rokom?

Nie je ich zas až tak veľa. V poslednom období to má vzostupnú tendenciu. Do prvého ročníka bolo prijatých 907 príspevkov, a mali sme už aj vyše 1 300. To však bolo v 90. rokoch, keď neboli veľmi možnosti publikovať, a literárne časopisy, ktoré by uverejňovali nových autorov, takmer neexistovali. Využívali teda inštitút Poviedky, ktorý im pomáhal pri vstupe do literatúry.

Neskôr to kleslo, pretože vznikla obdobná súťaž literárnej fantastiky a science-fiction. Určitým spôsobom sa aj vydefinovalo, že kam má ktorý súťažiaci poslať príspevok. Zdá sa, že bolo veľa autorov, ktorí mali úspech v oboch literárnych súťažiach Poviedka a Fantázia.

Predsedníčka poroty Ivana Gibová napísala, že tento ročník sa ocenené poviedky vyberali veľmi ťažko. Texty prekvitali kvalitou a obrovskou skúsenosťou zo strany ich autorov. Zažili ste v niektorom z predchádzajúcich ročníkov súťaže opačnú situáciu?

Literatúra nie je predvídateľná. V umení sa raz zadarí, a inokedy nie. Je to individuálny výkon človeka. Nedá sa povedať, že niekto, kto píše, bude mať len kvalitné texty.

No v tomto roku postúpilo do druhého kola prekvapivo až 90 príspevkov. V iných ročníkoch to bývali menšie počty. Boli aj také, kedy do druhého kola postúpilo 20 súťažiacich, z ktorých 11 získalo cenu poroty.

Porota sa vždy rozhoduje podľa vlastných kritérií a vyberá texty, ktoré považuje za najlepšie. Nezáleží na tom, či z 20 alebo z 90 poviedok. Nárast však svedčí o tom, že literatúrou sa zapodievať talentovaní ľudia.

Je potešujúce, že už nepíšu ľudia, pre ktorých je to pokus omyl, že niekto napíše rodinnú historku alebo opíše nejaký príbeh, a myslí si, že z neho bude hneď spisovateľ. Je to skôr naopak. Treba mať umelecké nadanie, aby človek vedel nájsť motív, ktorý by čitateľa zaujal.

Prechádza každá knižná publikácia vašou kontrolou? Ako to prebieha pri hodnotení Poviedky? Máte slovo aj tam?

Nie. Ja som garantom toho, že porota dostane anonymný príspevok. To znamená, že je tam len nadpis poviedky, a číselná hodnota, ktorá umožňuje nájsť autora. Keď príde obálka, príspevky opatrím číselným kódom. Údaje o autorovi, ako adresa či telefón však skladujem v samostatnej obálke. V deň vyhlásenia výsledkov tieto číslice spárujeme, a zistíme, ktorá poviedka komu patrí.

Porota sa rozhoduje anonymne a autonómne. Za jej rozhodnutím stojím, pretože viem, že ľudia, ktorí hodnotia súťažné príspevky, to myslia s literatúrou vážne, a môžem sa na nich spoľahnúť. Oni ich nečítajú pre honorár, pretože ten je častokrát mizerný. Nie sú tam ani kvôli tomu, že by chceli zvýhodniť svojich „pusipajtášov“, pretože oni nevedia, koho majú ohodnotiť.

Tento rok prvé miesto v súťaži vyhral 23-ročný študent Kristián Lazarčík s textom *Self-help*. Autor vo víťaznej poviedke píše o psychických ťažkostiach, problémoch mladých či o tabuizovaných témach. Vidíte v jeho tvorbe potenciál?

Kristián Lazarčík získal prémie už v minulom ročníku Poviedky, a tento rok zvíťazil s podobnou tematikou. Porota zhodnotila, že je to najkvalitnejšie dielo.

Každý ocenený autor alebo autorka odo mňa ako vydavateľa automaticky dostane ponuku. Keď majú pripravený rukopis, môžu mi ho poslať a posúdim, či ho vydám.

Zatiaľ som od neho rukopis nedostal, no stále čakám. Až potom sa budem vedieť vyjadriť k tomu, či má potenciál. Myslím si však, že jeho poviedky oslovia a utkvejú v pamäti každému čitateľovi.

Slovensko za posledné dva roky postihla pandémia, zažívame rekordnú infláciu, momentálne je témou nenávisť voči menšinám. Odrazilo sa to aj v téme poviedok, ktoré vám prišli do súťaže?

Určite. Aj medzi týmito a minuloročnými poviedkami je poviedka, ktorá sa zapodieva osamotením počas lockdownu. Pandémiou boli zrejme ovplyvnené aj iné práce, no to hodnotila iba porota. Ja čítam len desať ocenených poviedok.

V jednej poviedke to bolo iba náznakom, v druhej to bolo tematizované. Myslím si, že umelcovu tvorbu toto netypické obdobie môže poznamenať. Minimálne poznamená jeho spôsob myslenia.

Oslovil vás nejaký text aktuálnosťou témy či spracovaním?

Každá poviedka je špecifická. Každá ukazuje to, o čom autori uvažujú, o čo sa pokúšajú, čo treba odovzdať čitateľom, aby mali nad čím premýšľať. To, či sa mi páčili, sa bude dať posúdiť o pár rokov, keď budú títo autori knižne debutovať.

Ste jedným z mála vydavateľov, ktorí vydávajú len domácich autorov. Venujú médiá dostatočnú pozornosť slovenskej literatúre či kultúre všeobecne, napríklad vo forme recenzií?

Poviem to na svojom príklade. Okolo roku 1997 som robil literárnu prílohu v denníku Pravda. Po roku mi povedali, že na tento projekt nie sú financie.

Od roku 2012 som začal robiť literárnu prílohu v denníku SME. Každý týždeň sme uverejňovali jednu poviedku. Aj táto rubrika sa akosi vytratila. Potom som opäť prešiel do Pravdy. Z dvojstranovej literárnej prílohy sa stala štvorstranová. Priestor v nej mali rôzne literárne druhy. Žiaľ, po štyroch rokoch to skončilo. V súčasnosti už žiadne tlačené médium literárne diela nezverejňuje.

Bol som redaktorom literárnej rubriky, lebo som mal veľký prísun nových autorov a nových diel. Hlavne cez moju literárnu súťaž. Pre mňa bol prirodzený proces, že som sa snažil vypublikovať najlepšie diela.

Je teda o to záujem?

Myslím, že teraz už nie. Na prvú knihu, ktorú som vydal neznámemu 19-ročnému debutantovi Tomášovi Horváthovi, vyšlo minimálne 18 plnohodnotných recenzií. Potom to postupne klesalo. Renomovanému autorovi vyšlo desať recenzií, a novému tri až štyri recenzie.

Dnes je však veľký problém dostať sa aspoň k jednej alebo dvom recenziám. Denníky a ďalšie médiá na to ani nemajú vyčlenenú samostatnú rubriku. A ak predsa áno, tak v nej zverejňujú len PR články.

Stáva sa, že kniha nemá na Slovensku takmer žiadne ohlasy. Pozornosť dostane až v zahraničí, keď získa nejakú cenu alebo preklady v dobrých vydavateľstvách. Až vtedy si to všimnú aj na Slovensku. To je hrozná situácia.

Ak sa nejaké médium vyhovára na to, že musí uverejňovať informácie a články, ktoré vyžadujú čitatelia, poviem im len jednu vec: každé médium by malo byť hrdé, že môže prezentovať to najlepšie zo slovenskej literatúry.

Vážime si kultúru?

Nemali by sme sa len búchať do hrude, že sme národne uvedomelí a Slováci sú niečo viac, a pritom kašľať na svoje umenie a kvalitné veci a vôbec ich nepropagovať, lebo to zaujíma len nejaké percento obyvateľstva.

Ani mne nikto nepovedal čo mám robiť a že sa mám venovať len slovenskej literatúre. Rozhodol som sa a činnosťou som postupne dospel k zisteniu, že to viem robiť. Zrejme to nie je až také zlé, pretože knihy, ktoré som vydal, sú oceňované aj po rokoch.

V rozhovore pre SME ste povedali, že viete slúžiť len sebe a svojmu presvedčeniu. Je práve ono dôvodom, prečo sa orientujete výlučne na slovenskú literatúru? Alebo skôr dôvodom, prečo aj po 30 rokoch stále vydávate knihy?

Asi to nerobím zle. Neberiem to tak, či z toho mám zisk, alebo či to spoločnosť očakáva. Nie, ja spoločnosti dávam ponuku najkvalitnejších diel a spisovateľov. To, že to iní nerobia, a zameriavajú sa na iné literárne alebo umelecké ciele, alebo ak je cieľom zisk, tak to je mimo mojich hodnotiacich kritérií.

Vráťme sa naspäť k tej recenzistike. Keď má človek napísať recenziu, to znamená dôkladné prečítanie si knihy. Nedá sa to prečítať len tak „halabala“ alebo informatívne, takže to trvá niekoľko hodín. Ďalšie hodiny sú potrebné na napísanie, aby sa v určitom priestore zhrnula hodnotiacia myšlienka. Za túto prácu človek dostane honorár v sume 17 až 23 eur.

Recenzistika sa nedá robiť len kvôli financiám. Má sa robiť pre vnútorné uspokojenie. Veľa ľudí sa pasuje za aktívnych čitateľov a majú veľmi dobré názory, ale nepíšu recenzie, lebo dostanú 17 eur. Potom si radšej názor nechávajú pre seba, a to mi je ľúto.

Ja mám nejaký literárny vkus a snažím sa ho ponúkať aj iným čitateľom. Hodnotím to ako vec životnej filozofie.

Aká je akceptácia umenia v spoločnosti?

Veľmi nízka a neuspokojivá. Je to však len dôsledok toho, že médiá, ktoré by sa mohli venovať kvalitnej domácej tvorbe, to nerobia. Ak nebude ponuka, nebude ani dopyt.

Chystáte nejaké zmeny vo vašom vydavateľstve, respektíve aké plány máte do budúcnosti?

Pandémia koronavírusu zlikvidovala malé firmy a malých vydavateľov, ako som ja. Veľa z nich skrachovalo alebo aspoň obmedzilo činnosť. Ja som si zvolil cestu, že budem vydávať menej.

Minulý rok som síce vydal iba štyri nové prozaické knihy, no všetky boli medzi piatimi najlepšimi knihami Slovenska.

Neskôr som vydal k 30. výročiu vydavateľstva sériu šiestich kníh etablovaných spisovateľov, ktorí majú za sebou veľké množstvo kníh, ale debutovali u mňa. Táto

séria dokonca vyhrala Národnú cenu za dizajn. Toto všetko je však pre mňa už minulosť.

Ja žijem v prítomnosti. Je fajn, že som získal ocenenie, ale netúžim získavať jednu cenu za druhou. Ja mám jedinou túžbu: môcť pracovať na tom, čo je mojou doménou. To znamená čítať rukopisy jeden za druhým, redigovať a pripraviť ich na vydanie. Toto je môj spôsob života. Nechcem robiť nič iné.

Meno a priezvisko autora: David Žák

<https://www.aktuality.sk/clanok/U1nsAPf/vydavatel-bagala-slovaci-kaslu-na-svoju-kulturu-a-umenie-rozhovor/>